

El text egipci Ebers 1. Traducció i comentari

The Egyptian text Ebers 1. Translation and commentary

Mercè GAYA MONTSERRAT

Farmacèutica, Barcelona. Societat Catalana d'Història de la Farmàcia. C.E.: mgaya001@cofb.net

Resum - La civilització faraònica ens ha llegat un nombre considerable de documents relacionats amb el medicament, entre ells, un dels més importants és el Papir Ebers que és una compilació de 877 textos dels quals la majoria són receptes de preparats medicinals. Un dels que no descriuen cap medicament és el text Ebers 1, que es pot considerar com a pas preliminar de l'actuació del metge/farmacèutic. És una recitació que ha de pronunciar abans d'iniciar el tractament del malalt, en la qual s'invoquen divinitats que l'han de protegir a ell del contagi en el seu exercici professional i propiciar la curació del pacient. Fa referència a la prestigiosa formació que ha rebut el que practicarà aquell acte mèdic/farmacèutic i també és una manifestació dels seus principis deontològics.

Paraules clau: Papir Ebers, recitació, divinitats, formació, contagi, deontologia.

Abstract - The pharaonic civilization has left us a large amount of documents related to the medicine; among them, one of the most important is the Ebers Papyrus that is a compilation of 877 texts, the greater part of them are prescriptions of medicinal preparations. One of those that doesn't describe a medicine is the text Ebers 1, that can be considered a preliminary step of the proceeding of the physician/pharmacist. The text is a recitation to be pronounced before treating the sick person, in which the deities are implored to protect the practitioner against the infection in his professional action and to propiciate the healing of the patient. It mentions the prestigious formation that has received who will perform the medical/pharmaceutical proceeding and it is also a manifestation of his deontological principles.

Keywords: Ebers papyrus, recitation, deities, formation, infection, deontology.

Introducció

La civilització faraònica ens ha llegat un gran nombre de textos relacionats amb el medicament; els anomenem papirs mèdics, tot i que són mèdics/farmacèutics perquè en aquell període el metge i el farmacèutic eren la mateixa persona.

Entre aquests documents destaquem el Papir Ebers, un text extens que fa 20,23 m de llargada per 30 cm d'amplada, que actualment es conserva a la biblioteca de la Universitat de Leipzig. Es va trobar sencer i en molt bon estat de conservació, està escrit en alfabet hieràtic per una sola mà i amb bona lletra.

L'alemany Georg Ebers el va comprar el 1873 a l'americà Edwin Smith, conegut per un altre papir mèdic que porta el seu nom que actualment es conserva al museu Metropolitan de Nova York. Ebers en va editar el text i el va publicar el 1875 amb un glossari de Ludwig Stern en jeroglífic-llatí. En el pròleg, Ebers indica que ell i Stern el 1872-73 vivien en una de les tombes d'Abd el-Qurna, a l'oest de Luxor, dedicats a traduir textos àrabs i coptes quan li va sorgir la possibilitat d'adquirir aquest papir a Edwin Smith. Només en va saber que s'havia trobat uns catorze anys abans entre les cames d'una mòmia a la necròpolis de l'Assassif, a l'oest del Nil, davant de l'actual ciutat de Luxor. No especifica de quina època era la tomba perquè qui va trobar el papir ja era mort i no se li va poder preguntar res sobre la troballa. El cònsol anglès Harris, conegut per haver adquirit l'extens papir que porta el seu nom, assegurava que el Papir Ebers formava part d'un lot de papirs que li van oferir el 1857, que procedien d'una cova del poblat de Deir el Medina on van fer cap des del temple Medinet Habu, tots ells llocs de l'oest de Luxor.

El document conté 877 textos de medicina general, és a dir que s'ocupa d'afeccions en totes les parts del cos, a diferència d'altres papirs mèdics que tracten de malalties específiques, de ginecologia, traumatologia, per a les mossegades de serp, etc. Alguns dels textos del Papir Ebers es troben repetits en altres papirs posteriors, és el cas d'Ebers 1, que és igual que Hearst 78.

El document està datat, al revers hi figura la inscripció *any 9 d'Amenhotep I*, que correspon aproximadament al 1534 aC. Amenhotep I era fill d'Ahmose, el rei que va unificar Egipte i va iniciar l'Imperi Nou. A diferència del seu pare, Amenhotep I va tenir un regnat de pau i va potenciar les arts i la cultura. És en aquest context que es van reunir textos mèdics diversos compilats durant molts anys, i també els coneixements que s'havien transmès per tradició oral, i es van passar en net sobre papir, un suport material prestigiós que s'utilitzava per als documents destinats a ser conservats. Per això, tot i la data del revers del document, els textos que conté el

Papir Ebers són d'èpoques anteriors. Alguns mencionen que es coneixen fa temps i no proporcionen més dades per poder concretar la seva antiguitat, però n'hi ha tres que citen noms de personatges que s'han pogut datar:

- Eb. 419: El Vident Suprem Khuy, dinastia VI, ca. s. XXIV aC.
- Eb. 468: Xexe, mare del rei Teti, dinastia VI, ca. s. XXIV aC.
- Eb. 856 a: el rei Den, dinastia I, finals quart mil·lenni- inici tercer mil·lenni aC.

Per tant, almenys un dels textos és més de mil anys més antic que el document que estudiem.

La major part dels textos del Papir Ebers són receptes de medicaments, però els tres primers no ho són. Se'ls ha qualificat com a *textos màgics* potser perquè no descriuen cap tractament ni cap medicament, pròpiament dits, i invoquen l'ajut de divinitats que haurien d'actuar per acció d'una màgia propiciatòria; però, a diferència dels textos màgics que contenen conjurs intel·ligibles, de l'estudi del text Ebers 1 se'n desprèn que comunica amb prou claredat el que vol manifestar. Conté una recitació que el metge/farmacèutic que ha rebut la corresponent formació ha de pronunciar abans d'iniciar l'administració d'un medicament per tractar el malalt, per invocar els déus per tal que l'ajudin a protegir-se del possible contagi durant la seva actuació professional. La curació del malalt es produirà per l'acció del medicament que s'administra, i s'espera que amb l'ajut de les divinitats que s'invoquen el metge/farmacèutic no s'encomanarà.

Ebers 1 és el text que cal dir quan s'administri a un malalt un medicament en qualsevol part del cos, sense especificar, és a dir que es pot recitar en tots els casos, a diferència d'Ebers 2 que concreta que es recitarà quan es tregui un embenat i Ebers 3 abans d'administrar un beuratge.

El document està escrit amb tinta negra, excepte el títol, les frases finals, i una paraula del segon paràgraf que es van escriure amb tinta vermella (Fig. 1)

El text Ebers 1

Figura 1 - Text en hieràtic. Edit. G. Ebers.

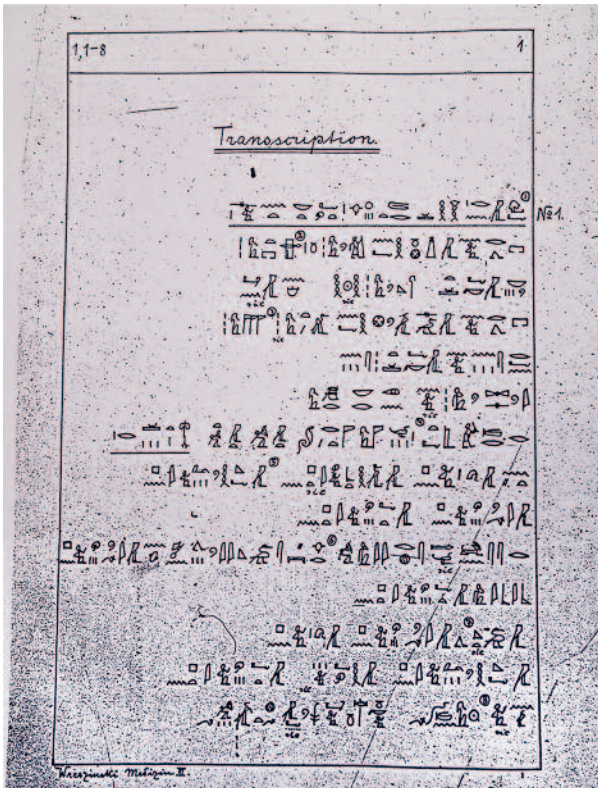

Figura 2 - Inici de la transcripció a jeroglífics. W. Wreszinski.

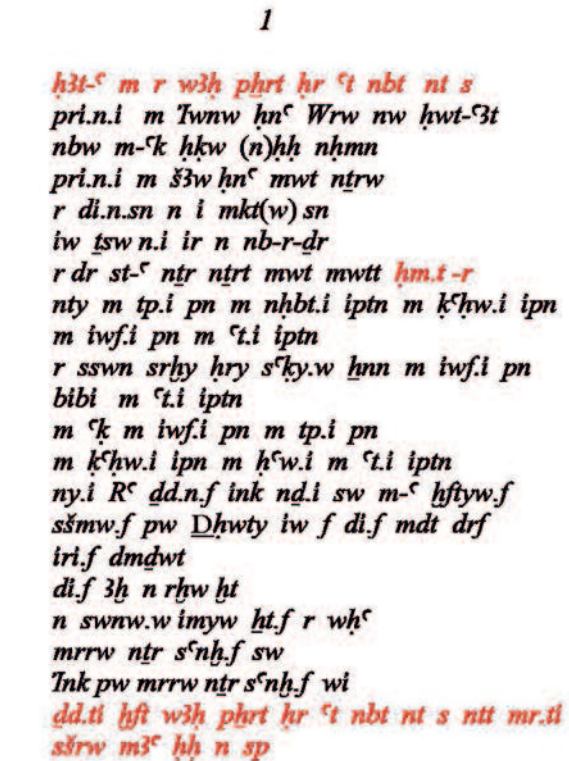

Figura 3 - Transliteració. M. Gaya.

Traducció

Eb. 1 (1,1-11) = H. 78

Començament de la recitació per aplicar un medicament en qualsevol part del cos de l'home

Jo vaig sortir d'Heliòpolis junt amb els nobles de la Gran Casa,

senyors de la protecció, sobirans de l'eternitat.

També vaig sortir de Sais junt amb la mare dels déus perquè ells m'havien donat la seva protecció.

Jo tinc les recitacions creades pel Senyor de l'Univers

per eliminar l'actuació d'éssers malignes, d'un déu, d'una deessa,

d'un mort, d'una morta, etc

que són en aquest cap meu, en aquest coll meu, en aquestes espatlles meves,

en aquesta carn meva, en aquestes parts del meu cos, per destruir el maligne, el cap dels que fan entrar la pertorbació en aquesta carn meva, el símptoma de la malaltia en aquestes parts del meu cos

com alguna cosa que entra en aquesta carn meva, en aquest cap meu,

en aquestes espatlles meves, en aquest cos meu,

en aquestes parts del meu cos.

Jo pertanyo a Re. Ell va dir: jo soc el que el protegeix contra els seus enemics.

El seu guia és Tot, ell fa que l'escriptura parli,

ell fa les compilacions de receptes, ell dóna coneixements útils als savis,

als metges, que són els seus seguidors,

per alliberar els que són estimats del déu, ell els manté vius.

Jo soc l'estimat del déu, ell em manté viu.

Que es reciti durant l'administració d'un medicament sobre qualsevol part del cos de l'home que està malalta.

Un mètode eficaç (comprovat) un milió de vegades.

Comentari

En els diversos paràgrafs del text s'introdueixen alguns conceptes que aquell que el recita vol emfatitzar:

Formació

Jo vaig sortir d'Heliòpolis junt amb els nobles de la Gran Casa, senyors de la protecció, sobirans de l'eternitat.

També vaig sortir de Sais junt amb la mare dels déus, perquè ells m'havien donat la seva protecció.

El text Ebers 1 està escrit en primera persona. L'autor comença mencionant dos temples, el d'Heliòpolis i el de Sais, que són els centres on va rebre formació, com a carta de presentació que acredita la seva competència per a l'actuació professional que durà a terme tot seguit.

A la ciutat d'Heliòpolis hi havia el temple del déu Re, la principal divinitat del panteó egipci; els seus sacerdots, *els nobles de la Gran Casa*, van tenir gran influència durant les dinasties V i VI, podria ser que el text Ebers 1 s'hagués redactat durant aquell període, però no es pot afirmar sense tenir més informació. També menciona Sais, la ciutat del Baix Egipte seu del temple de la deessa Neith. A les anomenades *Cases de la vida* dels temples s'impartia ensenyament de diverses matèries, entre elles medicina; del text se'n desprèn que qui el va escriure va estudiar al temple d'Heliòpolis i també al temple de Sais. Per tant, comença la recitació presentant-se com a persona legitimada per administrar el medicament gràcies a la formació que va rebre en centres ben reconeguts.

Té els coneixements per evitar el contagi

Jo tinc les recitacions creades pel Senyor de l'Univers

per eliminar l'actuació éssers malignes, d'un déu, d'una deessa,

d'un mort, d'una morta, etc

que són en aquest cap meu, en aquest coll meu,

*en aquestes espatlles meves,
en aquesta carn meva, en aquestes parts del meu
cos,
per destruir el maligne, el cap dels que fan entrar
la pertorbació en aquesta carn meva, el símptoma
de la malaltia en aquestes parts del meu cos
com alguna cosa que entra en aquesta carn
meva, en aquest cap meu,
en aquestes espatlles meves, en aquest cos meu,
en aquestes parts del meu cos.*

Gràcies als seus coneixements, sap les paraules que ha de recitar per evitar el contagi durant l'administració del medicament al malalt, i també les precaucions que ha d'observar.

És rellevant destacar que qui parla és conscient de la possibilitat de contagi pel fet de tractar el malalt. No menciona una paraula concreta que puguem traduir per *contagi*, sinó que el descriu, ja que cita *els que fan entrar la pertorbació i el símptoma de la malaltia en el meu cos*, això vol dir que entén que hi ha un agent contaminant que pot transmetre la malaltia d'una persona malalta a una altra que no ho és. Està indicant que la malaltia entra en el cos del que es contagia des de fora, per mitjà d'un organisme estrany o una circumstància que modifica el seu estat saludable i el farà emmalaltir. Actualment entenem així l'origen d'una infecció i el factor desencadenant d'una malaltia.

La paraula *etc.* està escrita amb tinta vermella en el text original, potser per remarcar bé que és conscient que hi ha més perills que aquells que esmenta.

Deontologia

Cal notar que, tot i saber que ell està en perill, tractarà aquell malalt. No hi ha cap indici de dubte en les seves paraules. Hi ha possibilitat de contagi però ell administrarà el medicament perquè és el seu deure.

Invocació als déus per tenir la seva protecció i guia. Reiteració en la formació rebuda

Jo pertanyo a Re. Ell va dir: jo soc el que el protegeix contra els seus enemics.

*El seu guia és Tot, ell fa que l'escriptura parli,
ell fa les compilacions de receptes, ell dóna coneixements
útils als savis,
als metges, que són els seus seguidors,
per alliberar els que són estimats del déu, ell els
manté vius.
Jo soc l'estimat del déu, ell em manté viu.*

Declara que pertany a Re, el ser suprem, és com dir que és fill de déu, i actua sota la seva protecció contra els enemics que, en aquest cas concret són els que portarien el contagi.

Menciona el guia Tot, déu de la saviesa i de la medicina que ha compilat les receptes medicinals i dóna coneixements als savis i als metges que han rebut els seus coneixements útils per alliberar-se del contagi i mantenir-se vius. Tots ells són estimats del déu. Ell també ho és, per tant és un metge que confia en els seus coneixements i en la protecció del déu per no contagiar-se i mantenir-se viu. Torna a mencionar la formació que ha rebut quan cita el déu Tot que dóna coneixements als metges, és a dir, els coneixements dels metges tenen un origen diví.

El fet que es mencioni reiteradament la formació rebuda en aquest text previ a l'actuació mèdica/farmacèutica, que també és el primer text de tot el paper, indica que a Egipte el metge/farmacèutic havia de cursar uns estudis específics en centres reconeguts per exercir la seva professió. Els dos temples que menciona van ser molt importants a l'Antic Egipte, podem deduir que les seves escoles de medicina eren prestigioses i citar-les era aportar uns mèrits al seu currículum.

La recitació d'una invocació a uns déus es pot entendre com un acte de fe relacionat amb unes creences religioses, en espera de que es produeixi un efecte de màgia propiciatòria beneficiosa per al metge, que li evitarà el contagi; no hem d'oblidar que l'escola era al temple i la religió era present en aquell entorn. Però, simultàniament s'està administrant un medicament preparat tal com indiquen les receptes que són en els escrits dels savis, és a dir, en els textos mèdics ben reconeguts per la seva eficàcia. Per tant, s'entén que en l'acte mèdic/farmacèutic d'adminis-

tració d'aquell medicament, la curació que en resultarà no dependrà de la màgia sinó que la proporcionarà el medicament, ben prescrit i ben administrat gràcies als coneixements de qui el prescriu i l'administra que, a més a més, invoca els déus per tal que l'ajudin a protegir-se del contagi.

La frase final

Un mètode eficaç (comprovat) un milió de vegades.

És una frase que indica que la invocació no és nova i ja s'ha comprovat abastament que aquell que la recita no es contagia. És com una frase feta que es repeteix en altres textos del papir, al final de receptes de medicaments, per recalcar que aquell preparat ja és conegut i s'ha anat receptant perquè ha donat bons resultats.

Conclusió

En el text Ebers 1 es mencionen diversos conceptes:

- **El contagi:** la finalitat de la recitació d'invocació que precedeix l'administració del medicament per part del metge/farmacèutic és obtenir de les divinitats la protecció contra el contagi pel contacte amb el malalt, per tant, els antics egipcis tenien present aquest concepte.

- **La formació:** cita dos temples on va rebre la formació com a metge i que és el déu Tot qui proporciona als metges els seus coneixements.
- **Deontologia:** coneix el risc d'emmalaltir però ell durà a terme l'actuació professional, fet que posa en evidència els seus principis deontològics.
- **Creences religioses:** confia en la protecció dels déus i en els coneixements que ha adquirit, que també procedeixen dels déus, que l'ajudaran a no contagiar-se i mantenir-se viu.
- **Eficàcia de la recitació:** la recitació és eficaç tal com s'ha comprovat per l'experiència.

És rellevant destacar que es menciona repetidament la formació que ha rebut la persona que curarà el malalt. Un text com aquest ens informa de que a l'Antic Egipte la medicina/farmàcia l'exercien persones formades en centres de prestigi reconegut; que és la formació la que garanteix la qualitat de la seva actuació professional, i en citar-la a l'inici del Papir Ebers també garanteix la qualitat de tot el contingut d'aquest document.

Bibliografia

EBERS, G. (ed). *Papyros Ebers*. Leipzig : Wilhelm Engelmann, 1875.

WRESZINSKI, W. *Transkription des Papyrus Ebers. Die Medizin der Alten Ägypter*. Band 3. Leipzig: J. C. Hinrichsche Buchhandlung, 1913.